

Дитина - це людина,
яка не досягла 18 років

Жодна дитина не повинна
бути скривджена
чи зневажена

Пріоритетність прав дітей у суспільстві закріплена у таких документах:

- Декларація прав дитини (1959);
- Конвенція ООН про права дитини (1989);
- Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990)

Декларація прав дитини – документ, що регулює становище дитини у сучасному суспільстві. Головна ідея цього акту «Добро – дітям».

У преамбулі Декларації зазначено, що дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує особливої опіки і уваги, включаючи правовий захист, як до, так і після народження. Отже, батьків, чоловіків і жінок персонально, громадські організації, органи влади на місцевому та національному рівні Декларація закликала визнати ці права та забезпечити їх виконання через правову реформу чи іншими шляхами. Женевська Декларація стала першим кроком на шляху до визнання дітей як правових суб'єктів (людей з їхніми власними правами). Сам текст Декларації свідчить про перехід від соціальної допомоги і захисту дітей до захисту прав дітей. В той же час Декларація вважає дитину правовим суб'єктом, тобто не визнає за нею право самостійно користуватися своїми правами. Декларація стосується майже виключно захисних прав, її лейтмотивом є кращі інтереси дитини, іншими словами, дитина визнається окремою істотою.

Декларація, прийнята у 1959 році, містить 10 принципів, які можна викласти як:

1. Кожна дитина користується правами, проголошеними цією Декларацією без будь-яких форм дискримінації;
2. Дитина повинна користуватися особливим захистом, і повинна мати можливість для нормального здорового розвитку в умовах свободи і гідності;
3. Дитина з моменту народження набуває ім'я і національність;
4. Дитина повинна користуватися благами соціального забезпечення, включаючи адекватний до, та післяпологовий догляд для неї або нього та

матері. Дитина повинна мати право на нормальне харчування, житло, творчі та медичні послуги;

5. Дитині, яка є фізично, розумово або соціально неповноцінна, повинні надаватися спеціальне лікування, освіта та догляд;

6. Дитина повинна там, де можливо, зростати під опікою і доглядом її батьків в атмосфері приязні, моральної і матеріальної безпеки. Малолітня дитина, не повинна, крім виключних обставин, відокремлюватися від матері. Суспільство і органи влади повинні забезпечити необхідний догляд за дітьми, які залишилися без піклування сім'ї або без адекватних засобів підтримки;

7. Дитина має право на отримання освіти, яка повинна бути обов'язковою та безплатною щонайменше на початковому рівні. Дитина повинна мати можливість для гри та творчості;

8. Дитина за будь-яких обставин повинна бути серед перших, хто отримає захист і допомогу;

9. Дитина повинна бути захищена від усіх форм занедбання, жорстокості та експлуатації. Дитину не можна наймати на роботу до досягнення нею мінімального віку, з якого дозволено працювати;

10. Дитина повинна бути захищена від расової, релігійної або іншої дискримінації. Вона повинна бути вихована у дусі розуміння, толерантності та дружби між народами, миру і загального братерства.

Слід відзначити прийняття Конвенції ООН про права дитини. У ній дитина вперше розглядається не тільки як об'єкт, що вимагає спеціального захисту, але і як суб'єкт права, який має всі права, що є в людини.

З 1989 року день 20 листопада відмічається як Міжнародний день прав дітей. Але в Україні за традицією цей день частіше відзначається 1 червня як Міжнародний день захисту дітей.

Цей документ закликає дорослих будувати свої взаємини з дітьми на морально-правових нормах, в основі яких лежить справжній гуманізм і

демократизм, повага і дбайливе ставлення до особистості дитини, її думки, поглядів. Одночасно Конвенція стверджує необхідність формування в підростаючого покоління усвідомленого розуміння законів і прав інших людей, шанобливого ставлення до них.

Положення Конвенції зводяться до чотирьох основних вимог, які повинні забезпечити права дітей: виживання, розвиток, захист і забезпечення активної участі в житті суспільства.

Основна ідея Конвенції – єдність прав і обов'язків. Конвенція пов'язує права дитини з правами та обов'язками батьків та інших осіб, які несуть відповідальність за життя дітей, їх розвиток і захист, надає право приймати рішення.

Конвенція про права дитини формулює громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні права дітей.

Основні з них:

1. Право на життя, виживання і вільний розвиток.
2. Право на ім'я і набуття громадянства.
3. Право знати своїх батьків і користуватися батьківською турботою.
4. Право не розлучатися з батьками всупереч їх бажанню; право підтримувати контакти з обома батьками.
5. Право на возз'єднання із сім'єю, що знаходиться в іншій державі.
6. Право вільно залишати будь-яку країну і повертатися в свою країну.
7. Право на захист у разі незаконного переміщення та повернення з-за кордону.
8. Право вільно висловлювати свої думки з усіх питань.
9. Свобода думки, совісті, релігії.
10. Свобода асоціацій і мирних зборів.

11. Право на повну інформацію, що сприяє добробуту дитини.
12. Право на користування послугами системи охорони здоров'я.
13. Право користуватися благами соціального забезпечення.
14. Право на освіту.
15. Право на відпочинок і розваги.
16. Право на захист від економічної експлуатації;
17. Право на захист від незаконного зловживання наркотичними засобами і психотропними речовинами, від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень.
18. Право на гуманне поводження, на захист від незаконного та довільного позбавлення волі.

Конвенцією проголошено принцип рівної відповідальності обох батьків і законних опікунів за виховання дитини; встановлено обов'язок держави піклуватися, шанувати і забезпечувати усі права дитини. Конституція України закріплює рівність дітей у правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони в шлюбі чи поза ним. Переслідуються за законом будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація (ст. 52).

У ряді країн є інститут омбудсмана з прав дитини.

Конвенція ООН про права дитини має три основні завдання:

1) Право самовизначення

Зараз загально визнано, що до дитини застосовується більшість прав людини. Одні з них – беззастережно (як, наприклад, право на захист від тортур), а інші – з певними обмеженнями (політичні права).

2) Право на захист

Конвенція містить низку положень, які стосуються особливих потреб дітей та їх вразливості, наприклад, умови зайнятості для дітей (ст. 32).

Більшість з цих положень має більш суворі вимоги стосовно дітей, ніж загальні правозахисні інструменти.

3) Специфічні права – це права, які застосовуються специфічно, або навіть виключно до дітей: право не розлучатися зі своїми батьками (ст. 9-11) положення про усиновлення (ст. 21). Найкращим прикладом таких прав є ст. 31, яка захищає право дитини на гру. Конвенція також надає захист особливим категоріям дітей: біженці (ст. 22), інваліди (ст. 23), меншини (ст. 30) і діти, втягнуті у воєнні конфлікти.

Одним з найважливіших досягнень Конвенції є її прогресивний підхід. Конвенція кілька разів наголошує на обов'язку держав – сторін підтримувати і поширювати права дитини. Одним з найважливіших інструментів підтримки прав дитини є правова освіта і вивчення прав людини і прав дитини у доступній формі з наймолодшого віку.

Основні напрямки та зміст роботи психолога з реалізації прав дитини:

Діагностика –

- дітей: особливості особистого розвитку (самооцінка, тривожність, агресія, страхи, тощо);
- батьків: батьківські установки, способи виховного впливу, ступінь агресивності, характер родинних відношень;
- педагогів: тип спрямованості особистості педагога, комунікативні позиції, стиль взаємодії з дітьми.

Психопрофілактика –

- дітей: формування соціально – важливих потреб та комунікативних навичок, знайомство дітей з їхніми правами;
- батьків: знайомство з особливостями психічного розвитку дитини на різних вікових етапах, знайомство з кращим досвідом родинного виховання;

- педагогів: надання психологічної допомоги у створенні іміджу педагогу – професіоналу, інформування про основні закономірності психічного розвитку та його індивідуальних проявів на різних стадіях розвитку.

ВИСЛОВИ ВИДАТНИХ ЛЮДЕЙ

Цінність держави визначається цінністю її громадян.
(Дж.-С. Мілль)

Рівність прав не в тому, що всі ними користуються, а в тому, що вони всім надані.
(Сенека)

Основу міцного правопорядку складає свобода особи та її недоторканість.
(Б. О. Кістяківський)

Римський політичний діяч Марк Тулій Ціцерон (106—43 рр. до н.е.) стверджував: «Треба бути рабом закону, аби залишитися вільним».

Вислів французького філософа Жан-Жака Руссо: «Люди, будьте людьми! Це ваш перший обов'язок!».

«Становлення правової свідомості, — пише О.І. Вишневський, — один з основних напрямів формування громадянина. У сім'ї та в школі дитина повинна не тільки навчитися поважати закони, відстоювати свої права та

свободи, але й поважати чужі, толерантно ставитись до чужих поглядів, шанувати права інших на самовираження, власні культурні цінності, вибір конфесій, участь у політичному житті тощо. Все це надзвичайно важлива сфера виховання, передусім з точки зору потреб державотворення».

Відомі педагоги К. Вентцель, Я. Корчак ще в 30-ті роки ХХ ст. запропонували декларації прав дитини, в основу яких поклали її право бути тим, ким вона є, — право на індивідуальність, людську гідність, життя, свободу і щастя.

Декларація прав дитини

Януш Корчак

1. Дитина має право на любов.
2. Дитина має право на повагу.
3. Дитина має право на сприятливі умови зростання і розвитку.
4. Дитина має право жити зараз.
5. Дитина має право бути собою.
6. Дитина має право робити помилки.
7. Дитина має право на невдачу.
8. Дитина має право на серйозне ставлення.
9. Дитина має право, щоб її цінували за те, що вона є собою.
10. Дитина має право на бажання, скаргу, питання.
11. Дитина має право на таємницю.
12. Дитина має право на «брехню, обман, крадіжку».
13. Дитина має право на повагу до її власності і бюджету.
14. Дитина має право на освіту.
15. Дитина має право опиратися виховним впливам, які суперечать її переконанням.
16. Дитина має право на протест проти несправедливості.
17. Дитина має право на дитячий суд, де він може судити і де його судитимуть ровесники.
18. Дитина має право на захист у системі правосуддя для дітей.

19. Дитина має право на повагу до своїх позовних вимог.
20. Дитина має право спілкуватися з Богом.
21. Дитина має право на передчасну смерть.

Десять принципів із книги «Хор дітей» (E.P. Dutton, 1987)

1. Ми – діти світу. Хто б не були наші батьки, де б ми не жили і в щоб ми не вірили, поведіться з нами як із рівними. Ми гідні того, щоб отримувати все найкраще з того, що може дати світ.
2. Захищайте нас, щоб ми мали можливість рости гідно і вільно.
3. Нехай у нас буде ім'я і земля, яку ми можемо назвати своєю.
4. Ми не повинні мерзнути, і в нас має бути дах над головою. Забезпечте нас їжею та місцем для ігор. Якщо ми захворіємо, нам необхідний догляд.
5. Якщо в нас є проблеми у фізичному чи розумовому розвитку, ви ще більше турбуйтеся про нас і враховуйте наші потреби.
6. Дайте нам можливість жити в родині. Якщо родина не може піклуватися про нас, візьміть нас до себе.
7. Добре навчайте нас, щоб ми могли бути щасливими і плідно прожили життя. Але дайте нам можливість гратися, щоб ми самі навчалися.
8. Нехай у важку годину ми будемо першими, кому ви допоможете. Майбутнє світу залежить від нас.
9. Захистіть нас від жорстокості й від тих, хто може погано поводитися з нами.

10. Ростіть нас в умовах терпимості, свободи і любові. Коли виростимо, ми також будемо пропагувати мир і розуміння між народами.

Право – обов'язок

Право	Обов'язок
Право жити в сім'ї. Право на опіку дорослих.	Поважати батьків. Допомагати батькам та іншим членам сім'ї.
Право на належні умови життя.	Дотримуватись правил гігієни. Підтримувати чистоту в квартирі. Не забруднювати довкілля.
Право на належне медичне обслуговування. Право на охорону здоров'я.	Піклуватися про своє здоров'я. Відповідально ставитися до свого здоров'я. Вести здоровий спосіб життя.
Право на розвиток. Право на освіту.	Займатися спортом, турбуватися про своє здоров'я. Розвивати свої здібності, відповідально ставитися до навчання.
Право на висловлювання своїх думок.	Не принижувати гідність інших власними висловлюваннями.
Право на безпеку.	Поводитись безпечно. Думати про наслідки своїх дій.
Право на інформацію, яка відповідає розвитку.	Користуватися тільки тією інформацією, яка не шкодить здоров'ю та відповідає розвитку.
Право на гру.	Поводитись гідно з іншими.
Право на захист від жорстокого поводження.	Знати правові акти щодо захисту своїх прав. Поводитись гідно, безпечно.

